

FİKRİYAT

Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi

Cilt 2, Sayı 1, Haziran 2022

Makale Adı /Article Name

YAPTIRIMLARIN TİPOLOJİSİ VE
ULUSLARARASI HUKUKTA TEK
TARAFLI YAPTIRIMLAR: İRAN
ÖRNEĞİ

TYOLOGY OF SANCTIONS AND
UNILATERAL SANCTIONS IN
INTERNATIONAL LAW: IRAN
EXAMPLE

Yazar

Behnam ALIPOURVAGHASLOU

Öğr. Gör. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası
İlişkiler Bölümü, e-mail: behnam.alipoor@gmail.com

ORCID No: 0000-0002-0851-0318

Yayın Bilgisi

Yayın Türü: Araştırma Makalesi
Gönderim Tarihi: 29 Haziran 2022
Kabul Tarihi: 7 Temmuz 2022
Yayın Tarihi: 30 Temmuz 2022

Kaynak Gösterme

Alipoorvaghasslou, B. (2022). Yaptırımların Tipolojisi ve Uluslararası Hukukta Tek
Taraflı Yaptırımlar: İran Örneği. *Siirt Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Fikriyat
Sosyal Bilimler Araştırmalar Dergisi*, 2 (1), s.59-81.

Ek Beyan: Yazar etik kurulu onayının gerekmediğini beyan etmiştir.

Öz

Mevcut uluslararası sistemde yaptırımlar, zorlayıcı aktörlerin politikalarını kontrol etmek veya değiştirmek için sıklıkla kullanılan bir araçtır. Bu arada tek taraflı zorlayıcı yaptırımlar uluslararası hukukta düzenlenmemiş ancak İran konusu, tek taraflı yaptırım açısından örnek konumunda ve çok önem arz etmektedir. Son yıllarda İran'a yaptırım uygulayan en önemli faktör İslam Devrimi ve Batı ve ABD hegemonyasıyla yüzleşmesi ve özellikle son yıllardan bu yana uluslararası toplumun dikkatini çeken İran'ın nükleer programı olmuştur. Bu makalenin temel amacı, İran İslam Cumhuriyeti'ne uygulanan uluslararası yaptırımları gözden geçirerek daha detaylı bir analizini yapmak ve bunun tipolojik bir modelini ortaya koymaktır. Yaptırımların tipolojisi, sonucu ve çıktıları, yaptırımlar sistemini anlamak ve tehditlerle yüzleşme açısından önemlidir. Bu araştırmanın temel sorusu, 1979-2016 döneminde İran'a uygulanan yaptırımların hangi yollarla kategorize edilebileceği ve her bir yaptırım başlığının hangi bağlamda analiz edilebileceğidir. Araştırma hipotezi ayrıca, İran'a uygulanan yaptırımların, veren otorite, konu, nihai neden, şiddet, seviye, amaç türü ve bağlayıcı olup olmadıklarına göre ayrılabilir olduğu; bu durumların örnekleri, farklı türlerin ayrılma kriterleri ve kalıpları kullanılarak ele alınmıştır. Yaptırım türlerini ve her birinin hükümlerini anlamak, her bir yaptırımın ne olduğunu bilmeyi ve bunları her kategoriye yerleştirmek, neden sorusunun cevabını gerektirir. Bu nedenle araştırma yöntemi betimsel-analitikdir. Araştırma yöntemine uygun olarak bu çalışmada bilgi toplama yöntemi belgesel ve kütüphanedir. Bu çalışmanın dikkat çekici bulgularından biri, yaptırımların konu alanı açısından İran'ın enerji sektörünün en fazla ABD ve AB yaptırımıyla karşı karşıya kalmasıdır.

Anahtar Kelimeler: Yaptırımlar; Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, Tipoloji, İran

Abstract

In the current international system, sanctions are a frequently used tool to control or change the policies of coercive actors. Meanwhile, unilateral coercive sanctions are not regulated in international law, but the issue of Iran is very important and exemplary in terms of unilateral sanctions. The most important factor that has imposed sanctions on Iran in recent years has been the Islamic Revolution and its confrontation with the hegemony of the West and the USA, and Iran's nuclear program, which has attracted the attention of the international community since recent years. The main purpose of this article is to review and make a more detailed analysis of the international sanctions imposed on the Islamic Republic of Iran and to present a typological model of this. The typology, outcome and outcomes of sanctions are important for understanding the sanctions system and confronting threats. The main question of this research is the ways in which the sanctions imposed on Iran in the 1979-2016 period can be categorized and in which context each sanction title can be analyzed. The research hypothesis is also that the sanctions imposed on Iran are separable according to the issuing authority, subject, ultimate cause, severity, level, type of purpose, and whether they are binding; examples of these cases were handled using different species separation criteria and patterns. Understanding the types of sanctions and the provisions of each requires knowing what each sanction is and placing them in each category requires an answer to the why question. Therefore, the research method is descriptive-analytical. In accordance with the research method, the information collection method in this study is documentary and library. One of the remarkable findings of this study is that Iran's energy sector is faced with the most US and EU sanctions in terms of the subject area of sanctions.

Keywords: Sanctions; United Nations Security Council, Typology, İran

Giriş

Ülkelere uygulanan yaptırımlar ticari, diplomatik ve kültürel ilişkilerin kesilmesi de dâhil her türlü baskı yöntemini kapsayacak şekilde olabilmektedir. Yaptırımların bir alt türü olan ekonomik ve finansal yaptırımlar son zamanlarda güçlü devletlerin tek başlarına uyguladıkları başlıca dış politika araçlarından birisi haline gelmiştir.

Her ne kadar uluslararası hukuk devletlere diğer devletlerle ilişkilerinde tek taraflı ekonomik tedbirler alma bakımından bir alan bıraksa da bunlardan bazılarının devletlerin egemenliği ve uluslararası hukukun diğer prensiplerini ihlal riski taşıdığı yönünde büyük bir tartışma vardır (Şimşek, 2020: 2058). Ayrıca bazı devletlerin yaptırımlar getiren kanunlarında, ülke dışı yetki esasına dayanarak, diğer ülkelerde faaliyet gösteren kişi ve kurumlar aleyhine kararlar almasının da uluslararası hukukun bu konuya ilişkin kurallarına aykırı olduğu iddia edilmektedir. Bu açıdan özellikle ABD hükümetinin kendi dış politika amaçları doğrultusunda tek taraflı ekonomik yaptırımlar uygulaması ve bu yaptırımların uygulanması sırasında ülke dışı yetki ilkelerinin çok geniş yorumlanması tartışmalara yol açmaktadır (Şimşek, 2020: 2058).

Yaptırımlar, bazı ülkeler, uluslararası kuruluşlar ve hatta şirketler tarafından devletlere yönelik uygulanan bir olgu ve süreçtir. Yaptırımlar türlerine ve tipolojilerine göre çeşitli amaçları gütmektedirler. Bazı yaptırımlar uluslararası barış ve güvenliği sağlamak amacıyla uygulanır iken bazıları ise sadece bir ülkenin siyasi ve ekonomik çıkarları doğrultusunda uygulanır.

Geçmişte özellikle yaptırımlar tek taraflı olarak uygulanmakta idi ve nadiren çok taraflı yaptırımlar da uygulanmıştı. Yaptırımların Milletler Cemiyetinin kuruluşundan önce ve İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra uygulanmaya başladığı görülmektedir. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra kurulan Birleşmiş Milletlerle birlikte yaptırımların kapsamı da değişmiş, geniş çapta yaptırımlar ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu süreç uluslararası hukukta yaptırım rejimini de beraberinde getirmiştir. Açıkçası bu dönemde yaptırımların uygulanmasında büyük güçlerin zayıf güçlere karşı uyguladığı yaptırımlarla karşı karşıyayız. Dolayısıyla son yirmi yılda uluslararası ve çok taraflı yaptırımların kullanımı siyasi rejimleri dizginlemiş ve davranışlarını önemli ölçüde evrensel düzeyde değiştirmiştir.

İran, bölgenin önemli ve etkili ülkesi olduğu için çeşitli dönemler yaptırımlara maruz kalmıştır. Kaçar dönemindeki ekonomik ve ticari yaptırımlar Rusların İran'a karşı kullandığı araçlardan biriydi. 1952'de İran'da petrolün millileştirilmesi sırasında İngiliz petrol yaptırımlarını görmekteyiz, İran'a karşı yaptırımlar devrimden önce de vardı. Devrimden sonra İran'a yönelik yaptırımlar arttı ve ABD tek taraflı olarak çeşitli nedenlerden dolayı İran'a yönelik yaptırımlar uyguladı. İran'a yönelik yaptırımlar bir ülkeye karşı uygulanan en kapsamlı yaptırımlar olarak bilinir.

Yaptırımların Tipolojisi

Yaptırım tedbirleri çok çeşitli önlemleri kapsadığından bunların ortaya konulabilmesi için farklı türdeki tedbirlerin tanımlanması gerekmektedir. Yaptırımların kapsamı nedeniyle, tanımlanması farklı kriterlerde ele alınmasını gerektirmektedir.

Tematik Açıdan Yaptırımların Tipolojisi

Yaptırım tipolojisinin bir başka yönü de tematik kapsamıdır. Güvenlik Konseyinin yaptırım tedbirleri, çeşitli amaçlar doğrultusunda bir dizi farklı biçimlerde tezahür edebilmektedir. Tedbirler, kapsamlı ekonomik ve ticari yaptırımlardan silah ambargoları, seyahat yasakları ve mali kısıtlamalar gibi daha amaçsal önlemlere kadar uzanmaktadır (Baldwin,2001:894).

Genel olarak yaptırımlar, konunun kapsamı itibariyle çok taraflı ve tek taraflı yaptırımlar olarak ikiye ayrılabilir.

Çok Taraflı Yaptırımlar

Çok taraflı yaptırımların kullanılması yaygın bir yaklaşımdır. Bu tür yaptırımlarda birkaç farklı alan yaptırıma tabidir. Başka bir deyişle, yaptırımlar tek bir konuyla sınırlı değildir. Yaptırım uygulanan kişi veya hükümet, ekonomik, iletişim, bankacılık vb. faaliyetler dahil olmak üzere çeşitli yönlerden yaptırıma tabi tutulmaktadır. Güvenlik Konseyi 1540 sayılı kararında, BM Şartının VII. Bölümü kapsamında nükleer silahların yayılması tehdidinde vurgu yapmakta ve devletleri nükleer silahların üretimi, transferi, nakliyesi veya kullanımında devlet dışı aktörleri önlemek için etkili yasalar çıkarmaya çağırılmaktadır. Kimyasal ve biyolojik silahların kullanımı da bu kapsama alınmıştır.

Bu tür kararların açık bir örneği, Kuzey Kore'nin 2006'daki nükleer faaliyetleriyle ilgili Konsey kararında görülebilmektedir. Kararda, Kuzey Kore kınanmakla birlikte, tüm nükleer faaliyetlerini askıya almaya ve Nükleer Silahların Yayılmasını Önleme Anlaşması'na (NPT) geri dönmeye çağırılmıştır. Ayrıca, tüm ülkeler kendi toprakları veya vatandaşları aracılığıyla doğrudan veya dolaylı olarak Kuzey Kore'ye üretim yapmaktan, satmaktan veya transfer etmekten kaçınmaya çağırılmıştır. Kararda son olarak devletler aşağıdaki hususlar ile ilgili tedbir almaya çağırılmıştır:

(a) Tüm Üye devletler, kendi ülkeleri veya vatandaşları tarafından veya kendi bayraklı gemileri veya uçakları kullanılarak ve kendi ülkelerinden gelip gelmediğine bakılmaksızın, Kuzey Kore'ye doğrudan veya dolaylı olarak ürün tedarikini, satışını veya transferini engelleyeceklerdir:

(i) Herhangi bir muharebe tankları, zırhlı savaş araçları, büyük kalibreli topçu sistemleri, savaş uçakları, saldırı helikopterleri, savaş gemileri, füzeler veya Birleşmiş Milletler Konvansiyonel Silahlar Kaydı'nda tanımlanan füze sistemleri veya yedek parçalar ile ilgili malzemeler veya Güvenlik Konseyi veya aşağıdaki 12. paragrafta oluşturulan Komite (Komite) tarafından belirlenen maddeler;

(ii) S/2006/814 ve S/2006/815 belgelerindeki listelerde belirtilen tüm malzemeler, ekipman, mallar ve teknoloji, ayrıca Güvenlik Konseyi veya Komite tarafından belirlenen ve Demokratik Kore Halk Cumhuriyetinin (DKHC)nükleer, balistik füze ile ilgili faaliyetlerine katkıda bulunabilecek diğer öğeleri, malzemeleri, teçhizatı, malları ve teknolojileri veya diğer kitle imha silahları ile ilgili programlar;

(iii) Lüks mallar;

Bu kararda da görüldüğü gibi, yaptırıma tabi çeşitli maddelere ilişkin olarak geniş bir yelpazede tedbirler alınmıştır. Bu yaptırım, Güvenlik Konseyi uygulamasında benzeri görülmemiş çok taraflı bir yaptırım olarak değerlendirilmektedir (Parıltı, 2015: 62).

Tek Taraflı Yaptırımlar

Çok taraflı yaptırımlara karşı tek taraflı yaptırımlar da vardır. Uluslararası Hukuk Komisyonu terminolojisinde tek taraflı yaptırımlar için “yaptırım” teriminin yerine “karşı önlemler/tedbirler” teriminin kullanılması uygun görülmektedir. Bu yaptırımlar genellikle belirli bir konuya odaklanmaktadır. Bu tür yaptırımlar genellikle uluslararası barış ve güvenliğe yönelik bir tehditle sınırlı nitelikte olduğu ve mülkiyetin engellenmesi gibi bir eyleme başvurunun yeterli olduğu durumlarda öngörülmektedir. Bu tür yaptırımlar, özel kişiler tarafından işlenen organize suçlarda da görülebilmektedir. Örneğin, AB'nin Rusya veya Suriye'ye karşı tek taraflı yaptırımları.

Yaptırım Uygulayıcıları Açısından Yaptırımların Tipolojisi

Genel olarak yaptırımlar, uygulayıcılar açısından uluslararası yaptırımlar, bölgesel yaptırımlar ve devletler tarafından uygulanan tek taraflı yaptırımlar olmak üzere üç kategoriye ayrılabilir. Bu yaptırımların her biri farklı amaçlar taşıyabilmekte ve farklı kapsamlara sahip olabilmektedir. Aynı zamanda, bu yaptırımların nedenleri ve biçimleri arasında bir örtüşme olması da mümkündür.

Uluslararası Yaptırımlar

Yaptırımlar arasında uluslararası yaptırımlar en çok bilinen yaptırım kategorisidir. Uluslararası kuruluşlar tarafından uygulanan bu yaptırımlar, özellikle BM Güvenlik Konseyi yaptırımlarıyla ilgilidir. BM Şartı'nın “Barışa Yönelik Tehditler, Barış İhlalleri ve Saldırganlık Eylemlerine İlişkin Eylem” başlıklı 7. Bölümü, Güvenlik Konseyi'ne uluslararası barış ve güvenliği korumak veya yeniden tesis etmek görevlerini vermektedir. Şartın 39. maddesi bu konuda şu hususları belirtmektedir: “Güvenlik Konseyi, barışın tehdit edildiğini, bozulduğunu veya bir saldırma fiilinin vuku bulunduğunu tesbit eder ve milletlerarası barış ve güvenliğin muhafazası veya yeniden tesisi için tavsiyelerde bulunur veya 41 ve 42'nci maddeler gereğince hangi tedbirler alınacağını kararlaştırır.”

Bu maddeden birkaç nokta çıkarılabilmektedir. İlk olarak, yaptırımlar uluslararası düzeyde Güvenlik Konseyi tarafından uygulanmaktadır. İkincisi, Konseyin yetkinliği birkaç kategoriye içermektedir: 1. Barışa yönelik tehditleri, barış ihlallerini veya saldırganlık eylemlerini tespit etmek; 2. Tavsiyeye

başvurmayı veya karar vermeyi kesinleştirmek; 3. İkinci durumda, 41 ve 42. maddelere dayalı olarak karar vermek; 4. Uygulanması gereken yaptırımların türünü belirlemek. Görüldüğü gibi, Şart'ın 39. maddesi kapsamında yaptırım uygulanması konusunda bu kuruma geniş bir yetki ve takdir yetkisi tanınmıştır (Karabulut, 2007: 30).

Şartın 41. maddesi Konseye ne yapacağına kendisinin karar verme yetkisini tanımaktadır. Bu maddeye göre: “*Güvenlik Konseyi, kararlarını yürütmek için silâhlı kuvvet kullanılmasını gerektirmeyen ne gibi tedbirlerin alınması lâzım geleceğini tespit ve Birleşmiş Milletler Üyelerini bu tedbirleri uygulamaya davet edebilir. Bu tedbirlere, ekonomik münasebetlerin ve demiryolu, deniz, hava, posta, telgraf, radyo ve diğer ulaştırma vasıtaları tamamen veya kısmen kesilmesi ile siyasi münasebetlerin kat'ı da dâhil olabilir.*”

Bu madde iki konuyu ele almaktadır. Birincisi Konsey kararları, ikincisi ise bu kararların etkili olabilmesi için alınması gereken tedbirler. Dolayısıyla yaptırımlar iki şekilde düşünülebilmektedir. Konsey, önce barışı korumak veya yeniden tesis etmek için kararlar alabilmekte ve daha sonra bu kararların yürürlüğe girmesinin önünü açacak olan çeşitli tedbirler öngörebilmektedir. Bu gibi durumlarda bu tedbirlerden biri de yaptırım uygulanmasıdır. Bu yaklaşım birkaç durumda görülebilmektedir.

Örneğin, Konsey 2565 sayılı kararında COVID-19'u uluslararası barış ve güvenliğe yönelik bir tehdit olarak tanımlamaktadır; “*COVID-19 pandemisinin benzeri görülmemiş boyutunun uluslararası barış ve güvenliğin korunmasını tehlikeye atmasının muhtemel olduğunu göz önünde bulundurarak...*”

Konsey, buna göre, silahlı çatışma durumlarında ve acil durumlardan sonra aşılara adil erişimi kolaylaştırmak ve uluslararası işbirliğini güçlendirmekten bir dizi kararlar alır. Konsey daha sonra bu amaca ulaşmak için Birleşmiş Milletler üyeleri tarafından alınması gereken bir dizi önlemler belirler. Bu bağlamda silahlı çatışmaların tüm taraflarının, COVID-19 aşılarının silahlı çatışma bölgelerinde adil, güvenli ve engelsiz bir şekilde teslimini ve dağıtımını kolaylaştırmak için kalıcı, kapsamlı ve sürekli bir ateşkese varmalarını talep etmiştir.

Konsey kararında, üye devletlere ve ilgili tüm paydaşlara gerekli araştırma ve kapasite geliştirme önlemlerini alma çağrısında bulunmuştur. Ayrıca Genel Sekretere, özellikle aşıya erişim ve COVID-19 mücadelesi önündeki engellerin kapsamlı bir değerlendirmesi olmak üzere, bu kararın uygulanması hakkında bir rapor sunmasını talep etmiştir. Bu yaklaşımda Konsey, uluslararası barış ve güvenliği koruma çerçevesinde, aşılara uygun ve adil erişimi kolaylaştırmış ve bu kararın etkili olabilmesi için, bazıları çatışmanın tarafları için olmak üzere bir dizi önlemler öngörmüştür. Bu modelde konuya bağlı olarak öngörülen tedbirlerin hiçbiri yaptırım niteliği taşımamaktadır. Dolayısıyla bu gibi durumlarda Konsey kararı bir yaptırım çeşidi değil, uluslararası barış ve güvenliğin korunması için bir araçtır. Örneğin, Konsey 2563 sayılı kararda Somali'deki durumu uluslararası barış ve güvenliğe yönelik sürekli bir tehdit olarak kabul etmiş ve BM Sözleşmesinin 7. Bölümüne göre, Afrika Birliği üye devletlerinin Somali'deki statükoyu korumaya yönelik gerekli tüm önlemleri almaları için 14 Mart 2021'e kadar süre tanıtmıştır.

Benzer bir yaklaşım, Konsey'in iki tarafın liderlerini siyasi eşitliğe sahip iki bölgesel bir federasyona dayalı kapsamlı bir çözüme ulaşmak için adımlar atmaya çağırıldığı Kıbrıs'taki duruma ilişkin 2561 sayılı kararda da görülebilmektedir. 2553 sayılı kararında Konsey, Genel Sekreter'i, ülkeye özgü hükümler çerçevesinde aşağıdaki yükümlülükleri dikkate almaya çağırmaktadır: *"Genel Sekreterden, ilgili ülkeye özgü yetkiler bağlamında aşağıdaki hususları üstlenmesini talep etmektedir:.... (k) Güvenlik sektörü reformuyla ilgili yardımın, uygulanabilir olduğu durumlarda, özellikle güvenlik sektörü reformunu desteklemeyi amaçlayan bu tür yaptırımlara muafiyetlerin mevcudiyeti de dahil olmak üzere, Güvenlik Konseyi tarafından zorunlu kılınan silah ambargolarının işleyişini dikkate almasını sağlamak;"*

Ancak bir başka yaklaşımda ise, yaptırımların uygulanması Konseyin bir kararı olarak değerlendirilmekte, bunu uygulamak için Konsey, yaptırımların etkinliğini sağlamak üzere devletlerin ve diğer BM organlarının alması gereken önlemleri öngörebilmektedir. Konsey kararlarında iki model arasında bir ayrım yoktur. Bu nedenle yaptırımlar Konsey kararı olabileceği gibi, Konsey kararını etkili kılacak tedbirler de olabilmektedir.

BM Şartı'nın 41. maddesi kapsamındaki yaptırımlar, kuvvet kullanımını içermeyen çok çeşitli yaptırım tedbirlerini kapsamaktadır. BM Güvenlik Konseyi Güney Rodezya, Angola, Sierra Leone, Somali ve Eritre, Etiyopya, Liberya, Sudan, Lübnan, İran, Liberya, Gine-Bissau, Yemen, Güney Sudan ve Mali'nin yanı sıra IŞİD, El-Kaide ve Taliban olmak üzere yaklaşık otuz yaptırım rejimi uygulamıştır. Bu yaptırımları hayata geçirmek için Güvenlik Konseyi, Konseye üye tüm ülkelerden oluşan ve yaptırım rejiminin uygulanmasından sorumlu olan Yaptırım Komiteleri kurmuştur. Bu komitelere genellikle Konseyin daimi olmayan üyeleri başkanlık etmektedir. Konsey ayrıca, genellikle uzman kurulları olarak adlandırılan bu komitelerin çalışmalarını desteklemek için uzman grupları da oluşturmaktadır.

Bu yaptırım rejimlerinin çoğunda Konsey, yaptırımların hedef aldığı kişi ve kurumları listelemek için kriterler belirlemektedir. Bazı ortak kriterler arasında barış, güvenlik ve istikrara yönelik tehditler, insan hakları ve insani ihlaller ve insani yardımın engellenmesi sayılabilmektedir. Bu durumlar daha sonra yaptırım uygulama gerekçesi olarak ayrıntılı olarak açıklanacaktır.

Bölgesel Yaptırımlar

Uluslararası yaptırımlara ek olarak, bölgesel düzeyde de yaptırımlar uygulanabilmektedir. Yaptırımlar tipik olarak iki şekilde gerçekleştirilmektedir: Güvenlik Konseyi yaptırımlarına uymak ve bölgesel veya bölgeler üstü kurumların bağımsız politikaları. BM Şartı'nın 52. maddesinin ilk paragrafı şu şekildedir: *"İşbu Antlaşmanın hiçbir hükmü, uluslararası barış ve güvenliğin korunmasına ilişkin olup, bölgesel anlaşma ya da kuruluşların varlığına engel değildir; yeter ki bu anlaşma ve kuruluşlar ve bu kuruluşların çalışmaları Birleşmiş Milletlerin Amaç ve İlkeleri ile bağdaşır olsun".*

Bu maddeye göre bölgesel kuruluşlar, uluslararası barış ve güvenliğin korunmasına yönelik yaptırımları da içerebilecek önlemler alabilmektedir. Diğer bir deyişle, bölgesel kuruluşlar da uygun bölgesel tedbirler çerçevesinde

yaptırımlar uygulayabilmektedir. Ancak tedbirlerinin BM'nin ilke ve hedefleriyle uyumlu olması gerekmektedir. Bu nedenle BM'nin ilke ve hedefleri de bölgesel yaptırımların bir değerlendirme kriteridir.

Ayrıca Güvenlik Konseyi uygun görürse, yetkisi altındaki işlemleri yürütmek için Şart'ın 53. maddesi kapsamındaki bölgesel düzenlemeleri kullanabilmektedir. Bu maddenin ilk paragrafına göre:

“Güvenlik Konseyi, icab ederse, kendi yetkisi altında alınan zorlayıcı tedbirlerin uygulanması için bölge anlaşmalarını veya teşkilleri kullanır. Bununla beraber, Güvenlik Konseyinin müsaadesi olmaksızın, bölge anlaşmaları gereğince veya bölge teşkilleri tarafından hiçbir zorlayıcı harekete teşebbüs edilmeyecektir; işbu maddenin ikinci fıkrasındaki tarife göre düşman Devlet sayılanlara karşı, 107'nci madde gereğince alman veya böyle bir Devlet tarafından yeniden saldırma siyasetine başlanmasına karşı tevcih olunan bölge anlaşmalarında derpiş edilen tedbirler, ilgili Hükümetlerin isteği üzerine, böyle bir Devlet tarafından yapılacak yeni bir saldırıyı önlemek Teşkilâta verilmesi kabil oluncaya kadar, bundan müstesnadır.”

Bu bağlamda AB Konseyi ve Petrol İhraç Eden Ülkeler Teşkilatı başta olmak üzere bazı bölgesel ve bölge üstü kurumların yaptırım tedbirlerinden bahsedilebilir. Ancak soru şu ki, bu kurumlar Güvenlik Konseyi'nin 41. madde kapsamında uyguladığından daha fazla yaptırım uygulayabilir mi? Bu sorunun cevabı aşağıdaki nedenlerden dolayı evet gibi görünmektedir (Soyaltın, 2020: 71).

İlk olarak, Şart'ın 24. maddesinin birinci fıkrası uyarınca, barışın korunmasında birincil sorumluluk Güvenlik Konseyi'ne verilmiştir. Bu paragrafta “birincil sorumluluk (primary responsibility)” ve “müzakere (confer)” kelimelerine dikkat etmek gerekmektedir. Konseye verilenin asli bir sorumluluk olduğu, münhasır bir sorumluluk olmadığı daha ilk kelimededen anlaşılmaktadır. Dolayısıyla Güvenlik Konseyi'ne böyle bir sorumluluk verilmesi, diğer kurum ve üyelerin yetkin olmadığı anlamına gelmez. İkincisi, bu yetkinin Konseye verilmiş olması, devletlerin bu sorumluluğu Konseye havale ederek kendilerini haklarından mahrum ettikleri anlamına gelmemektedir. Bu nedenle devletler bölgesel kurumlar çerçevesinde uluslararası barış ve güvenliğin korunması için gerekli önlemleri alabilmektedirler.

Diğer bir konu da, Güvenlik Konseyi'nin uluslararası barış ve güvenliğe tehdit olarak görmediği bölgesel bir krizin olabileceği veya çeşitli nedenlerle Konsey'in genel veya geçici bir durum hakkında karar verememesi olabilmektedir. Bu gibi durumlarda, bölgesel veya bölgeler üstü kurumlar tarafından uygun önlemler alınmadığı takdirde, uluslararası toplum uygun bir hesap verebilirlik eksikliği ile karşı karşıya kalacaktır. Bu durumda Konsey uygun gördüğü önlemleri alabilmektedir. Elbette bu tedbirlerin Birleşmiş Milletler ilke ve hedefleriyle uyumlu olması gerekmektedir. Bu nedenle, Şart'a uygun olduğu sürece, bölgesel yaptırımların uygulanmasına gayri meşru olarak itiraz edilmemektedir (Şafak: 320).

Son olarak 41. maddeye dikkat etmek gerekmektedir. Bu maddenin son cümlesi şu şekildedir: *“...Bu tedbirlere, ekonomik münasebetlerin ve demiryolu,*

deniz, hava, posta, telgraf, radyo ve diğer ulaştırma vasıtaları tamamen veya kısmen kesilmesi ile siyasi münasebetlerin kat'ı da dahil olabilir.”

“Dahil” kelimesinin kullanımı, bu yaptırımların genel ve temsili olduğu ve bu nedenle başka yaptırımların uygulanmasının mümkün olduğu anlamına gelmektedir. Aynı zamanda, “bu” kelimesi kararlara veya tedbirlere atıfta bulunabilmektedir. Her iki durumda da, bu karar ve tedbirler, genel olarak yaptırımlar ve Güvenlik Konseyi'nin yaptırımları ile sınırlı olmayacaktır. Bu nedenle, BM Şartı hükümlerini dikkate alarak, diğer uluslararası kuruluşların, ikincil sorumluluk çerçevesinde, Konsey'in istemediği veya uygun önlemi alamadığı durumlarda yaptırım kararları alabilmektedir. Dolayısıyla, BM'nin 41. Maddesine istinaden Yaptırım konularının temsili olduğu için yaptırımlar sadece Güvenlik Konseyi ile sınırlı olmayacaktır.

Güvenlik Konseyi ayrıca 1631 sayılı kararında, BM ve bölgesel örgütler arasındaki uluslararası barış ve güvenliğin korunmasında işbirliği konusuna değinmiş; Şartın VII. Bölümü uyarınca uluslararası barış ve güvenliğin korunmasında BM ile bölgesel ve alt-bölgesel örgütler arasında işbirliğini daha da geliştirmek için uygun adımların atılması gereğini vurgulamakta ve bu örgütleri çatışma veya çatışmayı önleme kapasitelerini artırmaya çağırmaktadır.

Avrupa Birliği (AB)

AB kapsamında uygulanan yaptırımlar, kısıtlayıcı önlemler (Restrictive measures) olarak anılmaktadır. Bu önlemler, AB'nin çatışmayı önlemek veya ortaya çıkan veya mevcut krizlere tepki vermek için gerektiğinde müdahale ettiği AB'nin Ortak Dış ve Güvenlik Politikası (ODGP) için önemli bir araçtır (Cameron, 2013: 49) AB, bu eylemlerin doğası gereği cezalandırıcı (punitive) olmadığına inanmaktadır. AB'ye göre bu eylemlerin amaçları, Birlik dışı ülkeleri ve bireysel kurumları davranışlarından sorumlu tutan politikaları veya faaliyetleri değiştirmektir. AB'nin kırktan fazla farklı yaptırım rejimi vardır. Bazıları BM Güvenlik Konseyi tarafından öngörülmüştür, ancak bazıları AB tarafından bağımsız olarak uygulanmıştır.

AB Konseyi tarafından yaptırım rejimlerinin onaylanması, değiştirilmesi veya kaldırılmasına ilişkin kararlar, Birliğin Dış İlişkiler ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi tarafından yapılan öneriler temelinde alınmaktadır. Avrupa Komisyonu, Yüksek Temsilci ile birlikte, Konsey düzenlemeleri için ortak teklifler yoluyla bu kararları AB hukukunda uygulayacaktır. Ayrıca Komisyon, anlaşmaların garantörü rolünden dolayı üye devletler tarafından yaptırımların uygulanmasının denetlenmesinde kilit bir rol oynamaktadır.

AB, Güvenlik Konseyi kararlarını ve ODGP'nin hedeflerini uygulamayı amaçlamaktadır. Bunlar ise:

- 1- Uluslararası barış ve güvenliğin korunmasına destek olmak,
- 2- Çatışmayı önlemek,
- 3- Demokrasi, hukukun üstünlüğü ve insan haklarını desteklemek,
- 4- Uluslararası hukuk ilkelerini savunmaktır.

Bu yaptırımlar AB üyesi olmayan devletleri, şirketleri, grupları, kuruluşları ve bireyleri hedef almakta ve şu önlemleri içermektedir:

- 1- Silah ambargoları,
- 2- Seyahat yasakları,
- 3- Mal varlığı blokeleleri,
- 4- İhracat ve ithalat üzerindeki kısıtlamalar, diğer ekonomik önlemlerdir (Eckes, 2014: 230).

Örnek olarak, AB'nin İran'a yönelik kısıtlayıcı önlemlerinden söz edebiliriz. Bu önlemler, İran'a yönelik bir baskı politikası ve uluslararası yükümlülüklerine uymaya zorlama çabalarının bir parçası olarak ele alınmıştır. 1737, 1747, 1803 ve 1929 sayılı kararlara paralel olarak, AB İran'a, Güvenlik Konseyi yaptırımlarına ek olarak aşağıdakiler de dahil olmak üzere çok çeşitli ekonomik ve mali yaptırımlar içeren yaptırımlar uygulamıştır:

- 1- Bazı malların ticaretine yönelik yaptırımlar: silah ihracatı yasağı, çift kullanımlı mallar, uranyum zenginleştirme ile ilgili faaliyetlerde kullanılacak mallara, petrol, doğalgaz, petrol ve petrokimya ürünlerine yönelik ithalatı yasağı, enerji, altın ve diğer değerli metaller ve elmaslar ve bazı gemilerle ilgili donanımlar ve yazılımların yasaklanması,
- 2- Finans sektörü üzerindeki kısıtlamalar: İran Merkez Bankası ve büyük İran ticari bankalarının İran finans kurumlarına belirli bir miktardan fazla sermaye transfer etme yetkileri de dahil, sermayelerinin bloke edilmesi,
- 3- Ulaştırma sektörüne ilişkin tedbirler: İran mallarının Birlik uçaklarına erişimin yasaklanması. İran mallarını taşıyan uçaklara ve yasaklanmış madde veya malları taşıyan gemilerin hizmet sağlamasının yasaklanması.
- 4- Borsada işlem gören diğer kurum ve kuruluşlara yönelik seyahat kısıtlamaları ve ilgili diğer sermayelerin bloke edilmesi (Dupont, 2012: 322).

Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü (OPEC)

Yaptırım konularının gündeme getirilebileceği bir diğer uluslararası kuruluş ise Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü'dür (OPEC). Örgütün tüzüğüne göre misyonu, müşterilere ekonomik ve düzenli petrol arzı, üreticiler için sabit gelir ve adil getiri sağlamak için üye ülkelerin petrol politikasını koordine etmek ve entegre etmek ve petrol piyasasının istikrarını sağlamaktır (Lukman ve General: 33).

OPEC ilk kez ABD'ye karşı yaptırımlar uygulamıştır. Petrol ambargosu başlıklı bu yaptırım, ABD'ye petrol ihracatını durdurma şeklinde gerçekleşmiştir. Söz konusu yaptırım kararı 19 Ekim 1973'te OPEC üyeleri tarafından kabul edilmiştir. Petrol yaptırımı Ekim 1973'te başlamış ve Mart 1974'e kadar sürmüştür. Böylece petrol fiyatları altı aydan fazla bir sürede dört katına çıkmıştır. Fiyatlar, Mart 1974'ten ve yaptırımların sona ermesinden sonra dahi yüksek kalmaya devam etmiştir. OPEC petrol ambargosu sırasında, petrol

fiyatlarının 1973'te varil başına 25,97 dolar iken, 1974'te 46,35 dolara yükselmiştir. Bu tarihten itibaren OPEC, petrol fiyatlarını yönetmek için nüfuz araçlarını sürekli olarak kullanmıştır (Amadeo, 2000: 56). 1971'de Richard Nixon, altın standardından (Gold Standard) vazgeçmeye karar verdiğinde yaptırım konusu da gündeme gelmiştir. Bretton Woods Anlaşmasına aykırı olan bu durum altının fiyatının keskin bir şekilde yükselmesine neden olmuştur. Nixon'un ani ve beklenmedik hamlesiyle, doları devalüe etmesi OPEC ülkelerine zarar vermiştir. Çünkü petrol dolara bağımlı olup petrol sözleşmeleri ABD dolarına dayanmaktadır. Bu, dolar gelirlerinin azalmasına, diğer para birimlerine dayalı ithalat maliyetinin sabit kalmasına hatta artmasına neden olmuştur. OPEC için başka bir gerekçe ise, Amerika Birleşik Devletleri'nin Yom Kippur (Kefaret günü) Savaşı'nda Mısır'a karşı İsrail'i desteklemesi olmuştur. 19 Ekim 1973'te Nixon, Kongre'den İsrail'e 2,2 milyar dolarlık acil askeri yardım talep etmiştir. Buna karşılık OPEC üyeleri, ABD ve diğer İsrail müttefiklerine petrol ihracatını askıya alarak yanıt vermiştir. Mısır, Suriye ve İsrail 25 Ekim'de barış yapmış, ancak OPEC yaptırımları Mart 1974'e kadar sürdürülmüştür. 1973-75 yılları ekonomik durgunluğuna yol açan bu yaptırımlar, Güvenlik Konseyi yaptırımları doğrultusunda değil, üyelerinin çıkarlarına dayalı bir politikanın parçası olarak uygulanmıştır.

Kara Paranın Aklanmasının Önlenmesine İlişkin Mali Çalışma Grubu (FATF)

Yaptırımlar alanında en önemli ve etkili uluslararası kuruluşlardan biri Kara Paranın Aklanmasının Önlenmesine İlişkin Mali Eylem Grubu'dur. Bu grup, G7 adı verilen yedi devlet tarafından oluşturulmuştur. Temmuz 1989'da, ABD, Fransa, İtalya, Birleşik Krallık, Japonya, Kanada ve Almanya tarafından kurulan grup adından da anlaşılacağı üzere, kara para aklama ile mücadele etmek için oluşturulmuştur. Mali Eylem Görev Grubu, hükümetler arası bir kuruluştur. Amacı, standartlar belirlemek ve kanun yaptırımını genişletmek, kara para aklama, terörün finansmanı ile mücadele ve dünyanın entegre finansal sisteminin güvenliğini baltalayan diğer ilgili tehditlerle mücadele için operasyonel önlemleri düzenlemektir. Bu nedenle Mali Eylem Görev Grubu, bu alandaki ulusal yasaları ve düzenlemeleri gözden geçirmek için gerekli siyasi iradeyi oluşturmak üzere oluşturulmuş bir politika yapıcı kuruluştur (Saatçi, 1996: 19).

Grup, kara para aklama ve terörün finansmanı ile kitle imha silahlarının yayılmasıyla mücadele için uluslararası standartları tanıyan bir "talepler" listesi oluşturmuştur. Bu talepler, tehditlere karşı koordineli bir yanıt için temel ilkeleri belirlemiş ve finansal sistemin bütünlüğünü korumayı amaçlamıştır. Grubun 1990'daki ilk talebi, kara para aklamanın yayılmasını önlemek için 40 öneri olmuştur. Bu, Mali Eylem Görev Grubunun, çağımız ihtiyaçlarına uyum sağlamak ve küresel sorunları çözmek için kurallarını beş kez gözden geçirdiği bir geliştirme sürecinin başlangıcı olmuştur. Bu öneriler, 1996, 2001 ve 2003'te ve daha yakın zamanda 2012'de revize edilerek, ilkelerin güncel kalmasını ve küresel olarak uygulanmasının sağlanması amaçlanmıştır.

11 Eylül 2001'den sonra, terör saldırılarına karşı mücadele için en önemli yasa ABD Vatansızlık Yasası'nın kabul edilmesi olmuştur. ABD Vatansızlık Yasası,

ABD'nin göçmenlik, ikamet ve ABD vatandaşı olmayanların vatandaşlığı gibi konularda daha katı davranmasına izin veren bir dizi düzenlemeler getirmiştir (Grubu, 2005: 33). Bu yasa Amerikalılara dahi ihtiyati tedbirler alma hakkı vermektedir. Amerikan Vatanseverlik Yasası'nın en önemli maddelerinden biri, teröristleri finanse eden eylemlere karşı mücadele olmuştur. Bu yasal düzenleme dalgası diğer ülkelere de yayılmıştır. Söz konusu yasal düzenleme dalgası, Mali Eylem Görev Grubunu, ABD teklifini kabul etmeye ve faaliyetlerini genişletmeye sevk etmiştir. Bu nedenle, Mali Eylem Görev Grubunun tavsiye listesi, terörizmle mücadele veya terörizmin finansmanına ilişkin sekiz yeni teklif eklemek suretiyle liste daha da uzamıştır. Öte yandan, terörizmin finansmanına ilişkin yeni tekniklerin geliştirilmesi ve uygulanması, Mali Eylem Görev Grubunun Haziran 2003'te tavsiyelerini değiştirmesine yol açmıştır. Son olarak, Ekim 2004'te listeye bir uzantı daha eklenerek liste 40 artı dokuz olarak değiştirilmiştir.

Grup, finansal ve ekonomik sistemleri kara para aklama tehditlerine, terörün finansmanına ve yayılmasına karşı korumayı, böylece finans sektörünün bütünlüğünü ve güvenliğini güçlendirmeyi amaçlamıştır. Bu hedeflere ulaşmak için Mali Eylem Görev Grubu, kendi kurumları içinde ve bu kurum tarafından sağlanan kriterlere uygun olarak gerçekleştirilen faaliyetleri ve görevleri belirlemiştir.

Mali Eylem Görev Grubunun Görevleri

1989 yılında Paris'te kurulan örgütün, ilk başta görevi kara para aklamaya karşı alınan önlemleri gözden geçirmek ve geliştirmek olmuştur. Ekim 2001'de, Mali Eylem Görev Grubu, kara para aklamanın yanı sıra terörün finansmanı ile mücadele yetkisini de üstlenmiştir. 2012-2020 yılları için örgütün görev kapsamına ilişkin son karar Nisan 2012'de kabul edilmiştir.

Kara para aklama ve terörün finansmanına karşı etkili mücadele, önleyici tedbirler ve daha istikrarlı ve şeffaf uluslararası finansman sistemleri için bir güvenlik anayasasının uygulanmasını içermektedir. Benzer şekilde, kitle imha silahlarının transferinin finansmanı gibi yeni tehditler de uluslararası finansman sistemleri aracılığıyla yaratılabilmektedir. Bu nedenle, söz konusu grup, suistimal ve suç içeren transferlerin önlemlerinin uluslararası finansman sistemlerini desteklemek amacıyla bir devlet kuruluşu olarak kurulmuştur. Grup, kara para aklama ve terörün finansmanı ve yayılmasıyla mücadele için uluslararası standartlara uymak zorundadır. Dolayısıyla, bunların tüm üye ülkelerde etkin ve eksiksiz bir şekilde uygulanması, grup tarafından takip edilen ana hedeflerden biridir. Bu nedenle, kara para aklama ve terörün finansmanı ile mücadele için tasarlanan sistemin uygulamasının ve etkinliğinin dördüncü dönem oturumunda gözde geçirilmesi taahhüt edilmiştir. Bu standartlarla teknik uyumun daha fazla değerlendirilmesi ve bu hedeflere ulaşmak için kaynakların ve yaptırımların nasıl kullanıldığını anlama hedefi, grubun ele aldığı diğer konulardır.

Bu Grup tarafından yayınlanan bir belgeye göre görevleri şu şekilde sıralanmaktadır:

1- Uluslararası finansal sistemin kötüye kullanılmasıyla mücadele için alınan önlemlerin etkisinin incelenmesi, ulusal denetimin desteklenmesi, konuya

ilişkin bölgesel ve küresel tehditlere karşı tepki verilmesi ve risk değerlendirilmesinin yapılması.

2- Bu önlemlerin güncel ve etkili olmasını sağlamak amacıyla kara para aklama ve terörün finansmanı ile mücadele için uluslararası standartlar geliştirilmesi ve bu standartların revize edilmesi.

3- Kara para aklama ve terörün finansmanı ile mücadeleye yönelik sistemlerin teknik uyumluluğunun, uygulanmasının ve etkinliğinin, standart değerlendirme yöntemlerinin yaygınlaştırılması ve iyileştirilmesinin belirlenmesi için ilk gözden geçirme (karşılıklı değerlendirme) ve takip süreçleri yoluyla üyelerin değerlendirilmesi ve denetlenmesi ve son değerlendirme için ortak prosedürler geliştirilmesi. Grup, devletlerin uyması beklenen standartları açıklarken, performanslarını değerlendirmek ve denetlemek için de adımlar attığını ve bu amaçla devletlerin bir ön rapor ve nihai raporların talep edilmesi. Görev Grubu bu raporlara dayanarak ülkedeki durumu değerlendirebilmektedir.

4- Yüksek riskli ülkelerin, operasyonel gücü olmayan ülkelerin ve ulusal rejimlerinde stratejik eksiklikleri olan ülkelerin belirlenmesi ve bu ülkelerle ilişki kurulması veya bunlara baskı uygulayarak bu ülkelerden gelen tehditler karşısında finansal sistemin bütünlüğünün desteklenmesi için ortak adımların atılması. Mali Eylem Görev Grubunun ayrıca çeşitli sınıflandırma türleri vardır, bunlardan biri, adı bugünlerde İran'da da daha sık duyulan yüksek riskli ülkeler sınıflandırmasıdır. Yüksek riskli ülkelerin sınıflandırılmasında ülkeler karşılıklı önlemlere tabi tutulmakta, yakından izlenmekte ve tanımlanmaktadır. Diğer sınıflandırmalar, teknik sınıflandırma ve uyum etkinliğini içermektedir.

5- Mali Eylem Görev Grubu taleplerinin devletler tarafından etkili ve eksiksiz yerine getirilmesinin sağlanması ve bu yönde teşvik edilmesi; FATF Küresel Ağı aracılığıyla Mali Eylem Görev Grubu standartlarının doğru bir şekilde anlaşılmasını ve çapraz değerlendirme ve takip süreçlerinin sürekli olarak uygulanmasının sağlanması ve eğitim standartları ve uluslararası kuruluşlarla iletişim de dahil olmak üzere bölgesel kurumların üye ülkeleri değerlendirme ve izleme kapasitesinin güçlendirilmesi.

6- Uluslararası toplum tarafından belirlenen ihtiyaçlara uygun olarak, finansal sistemin bütünlüğüne yönelik ortaya çıkan önemli tehditlere ve risklere gerekli müdahalelerin yapılması. FATF standartlarıyla ilgili uluslararası yükümlülüklerin uygulanmasını kolaylaştırmak için gereken rehberliğin sağlanması (yani kara para aklama, yeni ve ortaya çıkan trendler dahil olmak üzere terörün finansmanı ve yozlaşmış finansal sistemlerin diğer suiistimalleri konusunda devam eden çalışmalar)

7- BM Güvenlik Konseyi'nin terörizm ve nükleer silahların yayılmasını önleme konusundaki kararlarının mali hükümlerinin uygulanmasında ülkelere yardım etmek. Çapraz değerlendirme ve takip süreçlerine uygun olarak bu tedbirlerin uygulama derecesinin ve etkinliğinin değerlendirilmesi ve FATF standartlarına uygun bir yöntemle ilgili uluslararası taahhütlerin uygulanmasını kolaylaştırmak için gereken rehberliğin sağlanması.

8- Grubun faaliyet ve amaçlarını geliştirmek amacıyla başta BM olmak üzere diğer uluslararası kurum ve kuruluşlarla ilişkilerin sürdürülmesi.

9- Şeffaflığı ve diyalogu hızlandırmak için özel sektör ve sivil toplumla düzenli temas kurulması veya bu kurumları harekete geçirmek için yıllık istişare toplantılarının düzenlenmesi.

10- Üyelerin faaliyetleri sırasında ve bu kurumun yetkileri çerçevesinde üzerinde anlaşmaya vardıkları her yeni görevin bilincinde olarak ve mevcut çalışmalarda tekrardan kaçınarak sadece özel ek katılımın gerekli olduğu durumlarda yeni görevlerin üstlenilmesi.

Yaptırım Önerilmesi, Varlıklara El Konulması ve Müsadere Edilmesi

FATF'in bir diğer tedbiri ise yaptırım uygulanmasını talep edebilmesidir. Bu, Ulusal Yaptırımlar başlıklı 7 No'lu talepte belirtilmiştir. Talep, ülkeleri Güvenlik Konseyi kararlarına uygun olarak hedeflenen yaptırımları uygulamaya çağırılmaktadır. Ayrıca 38 numaralı Talepte, yabancı ülkelere gelen talepler doğrultusunda malvarlığının dondurulması, haczedilmesi ve müsadere edilmesi hususu öngörülmektedir. Bu bağlamda FATF'in işlevsel özelliklerini ortaya koymak gerekmektedir. FATF, öncelikle terörizmin finansmanına karşı küresel yönetiminde düzenleyici mekanizma olarak işlev göstermektedir. Düzenleyicilik işlevini, finansal alana ilişkin uluslararası standartlar koyarak ve devlet politikalarına ilişkin çerçeve çizerek gerçekleştiren FATF finansal alanı düzenlemektedir. FATF ayrıca, bir yaptırım mekanizması olarak da nitelenebilir. Doğrudan ve dolaylı yaptırım araçlarına sahip olan FATF, özellikle diğer uluslararası örgütler ile olan işbirliği sayesinde yaptırım gücünü ve alanını genişletmektedir. Bu kapsamdaki mali yaptırımlar aşağıda açıklanmıştır (Barbak, 2016: 170).

Tek Taraflı Yaptırımlar

Uluslararası hukukta yaptırımlarla ilgili en çok tartışma konusu olan alan, devletlerin, kendi çıkarları ve kendi tehdit değerlendirmeleri doğrultusunda, diğer devletlerden ve diğer örgüt kararlarından farklı olarak aldıkları tek taraflı yaptırım kararlarıdır (Şimşek:2020: 2058).

Bu yaptırımlar ülkeler tarafından tek taraflı olarak uygulanmaktadır. Bu yaptırımların amacı, bölgesel yaptırımlar gibi iki kategoriye ayrılabilir: uluslararası yaptırımlara uyum ve iç politikalarına dayalı kendi yaptırımları. Tek taraflı yaptırımların yaygın bir şekilde kullanılması çeşitli nedenlere bağlanabilir:

1- Uzlaşmaya gerek yoktur: Daha önce de belirtildiği gibi, uluslararası yaptırımların uygulanmasının sınırları vardır. İlk olarak, bu yaptırımlar BM Şartı'nın VII. Bölümü altında yürürlüğe girer ve bu nedenle BM Şartı'nın VII. Bölümü uyarınca bir karar için gerekli şartları taşımaktadır. İkincisi, bu yaptırımlar uluslararası barış ve güvenliği korumanın veya yeniden tesis etmenin araçlarından biri olarak gerekçelendirilmelidir. Başka bir deyişle, yaptırım uygulamak, meşru bir amacın varlığını gerektirmektedir. Bu konular, tek taraflı yaptırımlarda olmadığı gibi, çok taraflı yaptırımları da zorlaştırmaktadır..

2- Yaptırım uygulayan devletin geniş takdir yetkisi: Uluslararası yaptırımların aksine, tek taraflı yaptırımlar, yaptırıma başvuru ilkesi, yaptırımın uygulanma nedeni veya yaptırımların içeriği açısından çok daha az kısıtlayıcıdır.

Ulusal çıkarlar (BM Şartı'na uyum gereklilikleriyle birlikte) karar da belirleyici faktörlerdir.

3- Uluslararası barış ve güvenlik ihlalleriyle bağlantı kurma zorunluluğunun olmaması: Tek taraflı yaptırımları uygularken, uygulayan devletin öncelikle uluslararası barış ve güvenliği tehdit eden veya ihlal eden bir durum olduğunu kabul etmesi ve ardından bu çerçevede yaptırımlar uygulaması gerekli değildir. Bu nedenle, krizin ölçeğinin uluslararası barış ve güvenliğe yönelik tehdit veya diğer aktörlerin davranışlarını değiştirmek için araç olarak kullanılan yaptırımlar değildir. Örneğin, Rusya ile Ukrayna arasındaki gerilimler nedeniyle 2014 yılında Rusya'ya karşı yapılan yaptırımları bu tür yaptırımlardandır. ABD'nin OPEC üyeleri çerçevesinde, İran ve Venezuela'ya yönelik yaptırımları da tek taraflı yaptırımlar arasında yer almaktadır.

İran'a yönelik ilk yaptırımlar 1979'da ABD büyükelçiliğinin ele geçirilmesinden sonra gelmiştir. Yaptırımlar, rehinelere serbest bırakıldıktan sonra 1981'de kaldırılmış, ancak İran'ın 1987'ye kadar terörizmi desteklediği iddiasıyla ABD'ye ve Basra Körfezi'ndeki diğer gemilere karşı eylemlerine yanıt olarak 1981'de yeniden uygulanmıştır. Ayrıca 2006 yılında da bir dizi yaptırım uygulanmıştır. ABD yaptırımları, petrol, gaz, rafine petrol ürünleri ihracatı ve Devrim Muhafızları ile ticareti kapsamına almıştır. Ayrıca yaptırımlar, merkez bankası dahil olmak üzere, bankacılık ve sigorta anlaşmalarını, ticari faaliyetler için web sitesi hizmetlerinin nakliyesini ve alan kayıt hizmetlerini içermiştir.

ABD Federal Elektronik Düzenlemeler yasasının (e CFR) 31. Başlığı para ve finansman konusunu ele almaktadır. Başlık B de para ve finansman düzenlemelerini içermekte ve Beşinci Bölüm ise, Yabancı Yatırım Kontrol Ofisine atıfta bulunmaktadır. 56. Bölüm, İran'a ilişkin yaptırım düzenlemeleri konusuna ayrılmıştır.

ABD'nin Tek Taraflı Yaptırımları

ABD'de yaptırımlar ile ilgili konular Kongre tarafından çıkartılmaktadır. Bu yaptırımların kime ve nasıl uygulanacağına dair kararı ABD başkanı vermektedir (Şimşek, 2020: 2068).

Bu tür yaptırımlarının ABD'nin dış politikasının çok önemli bir aracı olduğunu görmekteyiz (Rahmet. 2013: 45) BM'nin zorlayıcı önlem olarak uyguladığı bilinen yöntemi ABD tarafından da bazı ülkelere uygulanmıştır. ABD çoğu zaman kendi ekonomik ve siyasi gücünü kullanarak diğer ülkelere, şahıslara veya kurumlara aldığı yaptırım kararını uygulamaktadır (White ve Abbas, 2006: 89).

Tek taraflı yaptırımlarla ilgili en önemli soru bu yaptırımların uluslararası hukuktaki yeridir. Yaptırımlara uygulanabilecek ilkelerin analizi yapılırken, tek taraflı yaptırımların uygulanmasında üç kategoriye yöneten ilke ve kurallara odaklanılmalıdır. Tek taraflı yaptırımlar iki kategoriye ayrılabilir: Misilleme eylemi ve Karşılıklı eylem. Bir diğer deyişle, devletler tek taraflı zorlayıcı yaptırımlarını çoğu kez kendini koruma veya kendi çıkarları doğrultusunda "Misilleme" (*Retaliation*) ve "Dostane olmayan karşılıklar" (*Retorsion*) gerekçesine dayandırmaktadır (Schöder,1997: 64).

Bu eylemlerin herhangi birinin uluslararası hukuka göre meşruiyeti, geçerli olan ilke ve kurallara bağlıdır. Misilleme, görevi kötüye kullanan devleti cezalandırmayı amaçlayan yasal bir eylemdir. Dolayısıyla, bu işlem devletin belirli bir anlaşma ile bu tür eylemleri yasaklamadığı veya yetkileri sınırlı kılmadığı sürece, hiçbir yükümlülüğün ihlal edilmediği yasal bir işlemdir (Harris, 2019).

ABD'nin İran'a Yönelik Tek Taraflı Yaptırımları ve Bu Yaptırımların Hukuki Statüsü

İran yaptırımlarının hukuki olarak gösterilen kanunlara bakıldığında bu kanunlar iki şekilde sınıflandırılabilir. İlkinde yaptırımların genel çerçevesi çizilirken ikincisinde detaylı bir şekilde uygulama alanının sınırları belirlenmektedir. Birinci gruptaki yasalar münhasıran İran'a karşı ilişkilerde kısıtlayıcı tedbirler uygulamayı öngörmemektedir. Bunlara örnek olarak 1976'da kabul edilen Ulusal Acil Durum Kanunu, 1977'de kabul edilen Uluslararası Acil Ekonomik Güç Yasası veya 1985'te kabul edilen Uluslararası Güvenlik ve Kalkınma İş Birliği Kanunu isimli yasalar gösterilebilir. İkinci gruptaki kanunlarla kongre sadece genel çerçeveyi vermekle kalmayıp yaptırımların uygulayacağı ülke, yaptırımların süresi ve kapsamı da dâhil olmak üzere uygulamanın nasıl yapılacağını detaylı bir şekilde ortaya koymaktadır. (İnat ve Duran, 2019: 64). İran'a uygulanan yaptırımlar sisteminin, uygulama ve kaldırma açısından bu sistemlerin en belirgin ve özgün biçimi olduğu söylenebilir. Üç yıllık bir süre içinde ağır ekonomik yaptırımların uygulanması, bunların iki buçuk yıl süreyle kaldırılması veya askıya alınması ve bu yaptırımların bir kısmının iade edilmesi, ticaret ve yatırım alanında yeni ve özel bir hukuki durum yaratmıştır.

7 Mayıs 2016'da uygulanan yeni yaptırımların metnine baktığımızda, İran'a yönelik enerji alanında uygulanan yeni yaptırımların tematik genişlemesinin bir işaretidir. 14 Temmuz 2015'te BMGK'nin beş daimi üyesi ve Almanya Viyana'da İran ile "Kapsamlı Ortak Eylem Planı" (KOEP) olarak adlandırılan nükleer anlaşmayı imzalamış ve bu anlaşma 16 Ocak 2016'da yürürlüğe girmiştir. KOEP önce uygulanan kısıtlamalar ve yaptırımlar, çoğunlukla İran'ın petrol ve gaz endüstrisi ile ilgiliydi. Ancak ABD Başkanı'nın yazısıyla, İran'ın enerji sektörüne yönelik tek taraflı ikincil (Secondary Sanctions) ekonomik yaptırımlarının uygulanmasından açıkça bahsediyor ve bu genel temkinli bir yorum olarak elektrik, güneş, rüzgâr enerjisi ve hatta yenilenebilir enerji gibi diğer enerji alanlarının yeni yaptırımlar kapsamında olduğuna işaret ediyor (Razavi ve Zeynaddini, 2018: 56).

ABD'nin ikincil yaptırımlarının geri dönüşü, ham petrol ticareti, İran'ın petrol ürünleri ve petrokimya ürünleri ve İran'ın petrol ve gaz endüstrisine yönelik yatırım olmak üzere, yeni bir durum yaratacaktır. Petrol yaptırımlarının geri dönüşü, faaliyetlerin tamamlanmasının ikinci döneminde gerçekleşecektir. Bu nedenle, İran ham petrolünü satın alan petrol şirketleri ve rafinerilerinin 4 Kasım 2016 tarihine kadar İran ile faaliyetlerine son verilmektedir.

ABD'nin 2018'de KOEP anlaşmasından çekilmesinin ardından günümüze kadar çeşitli aşamada uygulamaya koyduğu ve en sert yaptırımlar olarak nitelendiren yaptırımlar uluslararası hukuk nezdinde çok yenidir. Uluslararası hukuk uzmanlarına göre, uluslararası hukuk temelinde ABD'nin bu tutumu uluslararası hukuka dayanmamaktadır ve tek taraflı olarak anlaşmadan

çekilmesinin hiçbir haklı tarafı yoktur ve uluslararası hukuk ilkesi olan “ ahde vefa” ve “ devletlerin sürekliliği” ilkelerinin ihlalidir (İnat ve Duran, 2019: 56).

Konularına Göre Yaptırımların Tipolojisi

Yaptırımlar tematik olarak ekonomik yaptırımlar, iletişim yaptırımları ve askeri yaptırımlar olarak ayrılmaktadır. İletişim yaptırımları bağımsız bir grup olmasına rağmen, esas olarak ekonomik veya askeri yaptırımlarla ilişkilidir ve bu nedenle nadiren bağımsız olarak değerlendirilmektedir.

Ekonomik Yaptırımlar

Ekonomik yaptırımlar uluslararası ilişkilerde önemli bir grup yaptırımı olarak mevcut olup oldukça yaygındır. Bu yaptırımların konusu, ticari kısıtlamaların getirilmesi ve siyasi amaçlarla mali ilişkilerin askıya alınmasıdır. Ekonomik yaptırımlar, uluslararası ve bölgesel kuruluşlar tarafından da uygulanabilmektedir. Ancak çoğunlukla tek taraflı bireysel devlet eyleminin bir şeklidir. Bu yaptırımlara, uluslararası hukuka aykırı oldukları düşünüldüğünden sıklıkla Uluslararası camiası tarafından itiraz edilmektedir. Öte yandan, uluslararası hukukta bu yaptırımların yasal olup olmadığını belirleyecek bir denetim organı bulunmamaktadır. Ekonomik yaptırımların etkinliği de tepkilere yol açan bir diğer konu olmuştur (Ilieva ve vd, 2018: 65).

Mali Yaptırımlar

Uluslararası kuruluşlar tarafından kullanılan en önemli yaptırımlardan biri de mali yaptırımlardır. Bu yaptırımlar sadece devletler için değil, diğer bireyler için de geçerlidir. Güvenlik Konseyi'nin uygulaması, bu yaptırımların defalarca kullanıldığını açıkça göstermektedir. Mali yaptırımların ana kullanımı, Konsey'in terör eylemlerinin yol açtığı suç faaliyetleri yoluyla uluslararası barış ve güvenliğe yönelik tehditleri ele alma konusundaki kararlarında görülebilmektedir. Terör eylemleriyle ilgili mali yaptırımlar genellikle iki kategoriyi kapsamaktadır: teröristler ve onlarla işbirliği yapan veya çeşitli finansman biçimleriyle destekleyen gruplar veya devletler.

Temmuz 2005'te Güvenlik Konseyi 1617 sayılı kararı kabul etmiştir. Kararda, terörün her biçiminin barış ve güvenlik için ciddi bir tehdit oluşturduğu ve nedeni ne olursa olsun suç teşkil eden ve haksız bir eylem olarak görülmesi gerektiği belirtilirken, ülkeleri terörle ilgili fon, mali veya ekonomik kaynakları gecikmeden yatırıma dahil etmeye çağırmıştır. Bu, doğrudan veya dolaylı olarak kontrolleri altında kendilerine ait olan mülklerden ve onlar adına veya onların yönetimi altında hareket eden bireyleri de içermektedir. Bu kararda Konsey, tüm üyeleri, Kara Para Aklama ile ilgili Kırk Adımlı Tavsiye Kararında ve Terörizmin Finansmanı için 9 Özel Talepte belirtilen kapsamlı ve uluslararası standartlara uymaya şiddetle teşvik etmektedir. Bu arada her ülkenin tavsiyeyi kabul etmeme hakkına sahip olduğu, ancak ülkeler skandallar ve bankacılık, finans ve yaptırım sorunları ile karşı karşıya kaldığında, tavsiyenin artık pek bir anlamı olmadığını ortaya çıkarmaktadır.

Güvenlik Konseyi kararlarına ek olarak, FATF kapsamındaki mali yaptırımlar konusu da ele alınmıştır. Kitle İmha Silahlarının Yayılmasına İlişkin Mali Yaptırımlar başlıklı 7. Bölüm uyarınca: Kitle imha silahlarının ve finansmanının önlenmesine, bunlarla mücadele edilmesine ve yayılmasının durdurulmasına ilişkin BM Güvenlik Konseyi kararlarını uygularken, ülkeler hedeflenen yaptırımları uygulamalıdır. Üyeler, Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın VII. Bölümü uyarınca Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin yetkilerine uygun olarak hareket edeceklerdir. Şüphelilerin malları gecikmeksizin dondurulmalı ve kendilerine doğrudan veya dolaylı olarak başka hiçbir mal uhdesine bırakılmamalıdır.

Temmuz 2015'te, Güvenlik Konseyi'nin 2231 sayılı kararname dayanarak üye Devletlerin KEOP'nin uygulanmasına taahhüt edilmeleri kararlaştırılmıştır. KEOP'nin içeriğinde SDN Listesinin lağvedilmesinden bahsedilmiştir. SDN, ABD Hazine Bakanlığı'nın bir parçası olan Yabancı Yatırım Kontrol Ofisi sorumluluğundadır. Yabancı Varlıklar Kontrol Ofisi, işlemlerde belirli kişi ve kuruluşların dolar cirosunun faydalarına erişmesini engellemekten sorumludur. Bu kişi ve kuruluşların listesi, SDN listesi olarak bilinmektedir. Bu liste sürekli değişmektedir. İran ile 10.000 doları aşan herhangi bir ticari ve finansal alışveriş, bu Ofisin iznine tabidir. Ofis, sözleşmeleri inceledikten ve tarafları listeye uyarladıktan sonra ticaret yapmak için lisans çıkarmaya karar vermektedir. Son zamanlarda, bu listenin kuralları özel bir statüye kavuşturulmuş ve bu listenin üyeleriyle mali ilişkisi olan herkesin bu listeye eklenmesi öngörülmüştür (Nader, vd, 2017: 22).

KEOP Kanunu'nun 19. maddesine göre, nükleer yaptırımlardan kaynaklanan bu listede yer alan tüm kişi ve kuruluşlar çıkarılmalıdır. Ancak bugüne kadar Savunma Bakanlığı, Sepah Bankası, Mellat Bankası ve Khatam al-Anbia İnşaat Holdingi gibi kurumların isimleri bu listeden çıkarılmamıştır. Bu kişi ve kuruluşların listeden çıkarılmaması, terörün finansmanı ve kara para aklama ile ilgili şüpheli faaliyetler nedeniyle listede kaldıklarını göstermektedir. BMGK 2231 kararı doğrultusunda FATF'yi benimseyerek, CAATSA kapsamında uygulanan ve döviz finansal sistemleri ve dolar gibi küresel para transferi teknolojilerinin kullanılmasının yararlarını önlemeyi amaçlayan SDN listesi, riyal finans sistemlerini de etkileyebilmektedir; böylece sattığı petrol gelirinden Mali Eylem Görev Grubunun bu tavsiyesine göre Savunma Bakanlığı'na bütçe ayırlanamamaktadır (Culvahouse, 2009: 123).

Listenin revize süreci Şubat 2012'de devam etmiştir. Bu revize, finansal sistemin bütünlüğünün uluslararası alanda korumasını güçlendirmek ve ülkelerin finansal suçlarla mücadele etmeleri için daha güçlü bir araç sağlamak olmuştur. (Yalçınkaya ve Tuğlu: 39). Ayrıca, kimyasal ve nükleer kitle imha silahlarının finansmanı, şeffaflık ve ülkelerin mali sistemlerindeki yolsuzluk şüphesinin ortadan kaldırılması, böylece üyelerin eskisinden daha başarılı hareket edebilmeleri için önerilerde bulunulmuştur. Bu şekilde 9 tavsiye daha önceki tavsiyelere benzer bir set halinde bir araya getirilerek net ve güçlü bir standartlar serisi oluşturulmuştur.

Mali Eylem Görev Grubu üyelerin gerekli kriterlerin uygulanmasındaki ilerlemesini, kara para aklama durumunu ve terörün finansmanı tekniklerini

denetlemekle yükümlüdür. Ayrıca uluslararası düzeyde uygun önlemlerin alınması ve reformunu teşvik eder. Ayrıca, uluslararası finansal sistemle bağlantıların kötüye kullanılmasını önlemek için ulusal düzeyde güvenlik açıklarını belirlemek için diğer uluslararası aktörlerle birlikte çalışmaktadır. Mali Eylem Görev Grubu bu ve buna benzer kararları almak için her yıl üç toplantı düzenlemektedir.

38 No'lu Tavsiye'ye İlişkin Adli Yardım, El Koyma ve Müsadere: Ülkeler, yabancı ülkelerden gelen kara para aklama mallarını tespit etme, el koyma ve müsadere etme taleplerine cevaben derhal harekete geçme kapasitesine sahip olmalarını sağlamalıdır. Başka bir deyişle, üye devletler üçüncü bir ülkeden işlemlere veya yasal süreçlere ilişkin bilgi ve kanıt talep edebilmektedir.

Haydutluk ve ilgili suçlarla ilgili mali yaptırımlar da yaygın bir uygulamadır. Güvenlik Konseyi'nin ceza gerektiren suçlarla mücadele stratejisi, failleri cezalandırmak ve kovuşturmakla sınırlı kalmamalı, aynı zamanda kara para aklama yoluyla ekonomik sistemlere giren veya faillerin eline geçen suç faaliyetlerinden elde edilen gelirler de dondurulmalıdır. Ayrıca bu suçlardan kaynaklanan paraların finansmanı ve haczedilmesi konusuna da dikkat edilmelidir. BM Güvenlik Konseyi'nin 2383 sayılı kararı, yalnızca denizde yakalanan şüphelilerin değil, aynı zamanda planladığı, organize ettiği suç ağları da dahil olmak üzere haydutluğu teşvik eden veya kolaylaştıran herhangi bir kişinin soruşturulması ve kovuşturulması gerektiğini vurgulamaktadır.

Ticari Yaptırımlar

Terörü mali olarak desteklemenin bir başka yolu da terörist gruplarla ticaret yapmaktır. Bahsedildiği gibi, terörist grupları finanse etmek hayatta kalmaları için en önemli araçlardan biridir: Bu nedenle, bu gruplar, ihtiyaçlarını sağlamak amacıyla gerekli geliri elde etmek için farklı şekillerde çalışmaktadır. Sponsor ülkelerle ticaret yapılması, teröristleri finanse etmenin başka bir yolu olabilir. Ülkeler çeşitli nedenlerle teröristlerle ticaret yapabilmektedir. Bu nedenlerden biri terörist grupları desteklemek ve onlara finansal kaynak sağlamak olsa da, bu işten kar etmek, onlar için daha önemli bir motivasyondur. Bu husus, teröristlerle ticaret yapan bir ülke için, özellikle de dünya pazarında düşük fiyata petrol satmak söz konusu olduğunda, büyük bir avantaj olabilmektedir.

Güvenlik Konseyi, terörist grupların Irak'taki petrol sahalarına ve boru hatlarına eriştiği, bunları ele geçirdiği ve petrol ve petrol ürünleri, küçük rafineriler ve ilgili malzemelerin doğrudan veya dolaylı her türlü ticaretine ilişkin raporlardan duyduğu derin endişeyi ifade etmektedir. Ayrıca Konseye göre kimyasal konular dahil olmak üzere terörist gruplarla her tür anlaşma, onlara destek verme anlamına gelir ve cezalandırmalarına yol açabilir.

Ticaret araçlarının kullanımı petrolle sınırlı değildir. Bazı durumlarda, Güvenlik Konseyi insan kaçakçılığını bir toplulukları yok etme taktiği ve teröristlerin sermayelerini ve güçlerinin artırmanın bir yolu olarak tanımlamaktadır. Aslında bugün bu kârlı iş, teröristleri finanse etmenin araçlarından biri olarak kullanılmaktadır. Bu bağlamda Güvenlik Konseyi, bu çıkarla bağlantılı olarak doğrudan veya dolaylı yatırım yapan herhangi bir kişi veya kuruluşa da dikkat etmektedir. DAİŞ'e çıkar sağlayanlar da, 1267, 1989 ve

2253 sayılı kararlara dayanan Güvenlik Konseyi Komitesi listesine dahil edilmelidir. Konsey, Mali Eylem Görev Grubunu insan ticaretinden kaynaklanan mali kaynakların analizini görevlerinden biri olarak ele almaya çağırılmaktadır. İnsan ticareti ve göçmen kaçakçılığı konusu da Güvenlik Konseyi tarafından Libya'daki terör şebekesine destek olarak ele alınmıştır. Bu nedenle, insan ticaretiyle mücadelede her türlü ihmal, teröristleri korumaya yönelik tedbirler arasında sayılmalıdır.

Teröristlerin bir başka finansman kaynağı da kültürel miras veya tarihi eser kaçakçılığıdır. Güvenlik Konseyi, DAİŞ'in dini mekanların kasıtlı olarak yok edilmesi de dahil olmak üzere Irak'taki kültürel mirası yok etmesini kınamış ve DAİŞ ve diğer El Kaide bağlantılı kişi, grup ve oluşumların terör örgütü üyesi olduklarından endişe duyduğunu ifade etmiştir. Güvenlik Konseyi'ne göre DAİŞ ve El Kaide gibi terör örgütleri, Irak arkeolojik alanlarından ve müzelerden, kütüphanelerden, arşivlerden ve diğer merkezlerden kültürel mirasın yağmalanması ve kaçakçılığı yoluyla doğrudan ve dolaylı gelir elde edip terör saldırılarını organize etmişlerdir. Bu nedenle kültürel miras ticareti, terör örgütlerine verilen desteğin bir ölçüsü olarak değerlendirilebilmektedir. Böylece, kültürel miras konusu Güvenlik Konseyi'nin gözünde daha önemli hale gelmiştir. Güvenlik Konseyi, kültürel mirasın yok edilmesini Uluslararası barış ve güvenliğe bir tehdit olarak görmektedir.

Ulaşım Yaptırımları

Ulaşım ile ilgili yaptırımlar, mal taşımacılığı ile ilgili yaptırımlar ve kişilerin seyahati ile ilgili yaptırımlar şeklinde değerlendirilebilmektedir. Bu da bu tür yaptırımları sadece ekonomik amaçlarla sınırlı tutmakla kalmayıp, yaptırıma tabi kurumlar arasındaki iletişim kanallarının kesilmesi gibi başka amaçları da taşımaktadır. Bu konu Güvenlik Konseyi tarafından haydutluk yaptırımları bağlamında ele alınmıştır. 1844 sayılı Kararında Konsey, tüm üye devletlerin, 8. paragraf uyarınca topraklarına giren kişilerin girişini ve geçişini önlemek için gerekli önlemleri alması gerektiğine karar vermiştir.

Güvenlik Konseyi kararlarının yanı sıra bazı uluslararası belgelerden de söz edilebilmektedir. Batı ve Orta Afrika'da haydutluğu önleme, gemilere karşı silahlı soygun ve yasadışı denizcilik eylemi için davranış kuralları, deniz terörü ve yasadışı faaliyetler alanında ulus ötesi organize suçları bastırmak amacıyla mümkün olduğunca işbirliği yapmak amacıyla Gine Körfezi taslağı Uluslararası anlaşmalar çerçevesinde hazırlanmıştır. Söz konusu taslağın 6. maddesi, haydut gemilerine ve bu gemilerin ve uçakların mallarına el konulması dahil olmak üzere, haydutlukla mücadele için önlemler sağlamaktadır (Ralby, 2018: 140).

Yaptırımların bir başka örneği de daha önce bahsi geçen Kuzey Kore örneğinde görülebilmektedir. BMGK, 14 Ekim 2006 tarihinde aldığı 1718 sayılı kararla, 9 Ekim 2006 tarihinde nükleer deneme gerçekleştiren Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti'ne (Kuzey Kore) tüm BM üyeleri tarafından yaptırım uygulanmasını hükme bağlamıştır. Yaptırım, tüm askeri teçhizatı ve ilgili malzemeleri ve ayrıca belirtilen diğer tüm malları veya teçhizatı içermektedir.

Sonuç

Bu makalede yaptırımların tipolojisi ve İran'a yönelik yaptırımlar ele alınmıştır. Amerika Birleşik Devletleri İran'a yönelik yaptırım uygulayan ülkelerin başında gelmektedir. ABD 1979 da İslami devrimciler tarafından işgal edilen büyükelçisine karşı İran'a yaptırım uygulamaya başlamıştır.

Geçmişte İran İslam Cumhuriyeti'ne uygulanan yaptırımlar ile günümüzde uygulanan yaptırımlar arasındaki iki temel fark bulunmaktadır. Birincisi, 2005'ten önceki yaptırımların çoğu, tek başına ve bir Ülke İran'a karşı hareket ediyor olması idi Ancak 2005 sonrası yaptırımlarda, ABD'nin Avrupa Birliği ve Güvenlik Konseyi adına yaptırımların uygulanmasında önemli bir rol oynadı. ABD, İran'ın nükleer programını Güvenlik Konseyi'nde götürülmesini sağladı ve bu yönde BM ve AB'nin dikkatini çekti. Bu doğrultuda BM ve AB ABD'nin politikaları yönünde İran'ın nükleer programını sıkı bir şekilde takibe aldı, ikincisi İran'a yönelik yaptırımlar 2005 den önce sınırlı düzeyde hedeflenmişti ve genelde İran'ın ABD'deki varlıklarının dondurulmasıyla sınırlı idi hal bu ki 2005 den sonraki uygulanan yaptırımlar geniş çapta uygulanmıştır. 2005 ve 2016 arasında uygulanan yaptırımların en önemli özelliklerinden biri İran'ın enerji ve ekonomisine hedef almasıydı, Genel olarak, İran'a uygulanan ekonomik yaptırımlar rejimi ABD ve uluslararası toplum tarafından uygulanan en karmaşık yaptırımları arasında.

Yaptırımları türleri ve tipoloji açısından değerlendirdiğinde ABD'nin tek taraflı uyguladığı yaptırımlar ABD devleti ve çoklu fikir ve siyasi düşünceler ortamı tarafında bir devletin uluslararası hukuka uyum sağlaması zorunluluğundan kaynaklanmaktadır.

Kaynakça

1-Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (Security Council) Kararları

SC, Resolution 1540 (2004), Adopted by the Security Council at its 4956th meeting, on 28 April 2004, S/RES/1540 (2004)

SC, Resolution 2565 (2021), Adopted by the Security Council on 26 February 2021, UNDOC. S/RES/2565 (2021)

SC, Resolution 2563 (2021), Adopted by the Security Council on 25 February 2021, S/RES/2563 (2021)

SC, Resolution 2561 (2021), Adopted by the Security Council on 29 January 2021, S/RES/2561 (2021),

SC, Resolution 2553 (2020), Adopted by the Security Council on 3 December 2020, S/RES/2553 (2020)

SC, Resolution 1631 (2005) Adopted by the Security Council at its 5282nd meeting, on 17 October 2005, S/RES/1631 (2005)

SC, Resolution 1617 (2005), 29 July 2005, S/RES/1617 (2005)

SC: Resolution 2299 (2016), UNDoc. S/RES/2299 (2016), 25 July 2016

SC: Resolution 2331 (2016), UNDoc. A/RES/2331 (2016), 20 December 2016

Sc: Resolution 2312 (2016), UNDoc. S/RES/2312 (2016), 6 October 2016

SC: Resolution 2299 (2016), UNDC. S/RES/2299 (2016), 25 July 2016

SC: Resolution 1844 (2008) Adopted by the Security Council at its 6019th meeting, on 20 November 2008, 20 November 2008,S/RES/1844 (2008)

2- Güvenlik Konseyinin yardımcı organları raporu (Fact sheets)

Subsidiary Organs Of The United Nations Security Council Fact Sheets, 2021

3. Araştırma kaynakları

Baldwin, David .A. (2001). "Sanctions in Political Science.",*Political Science*, 890-892.

Parıltı, Hasan. (2015). "Çok Taraflı Ticaret Sistemi Ve Ticaret Politikaları: İthalatta Koruma Kolay Bir İş Mi?." *Journal Of The Faculty Of Economics/İktisat Fakültesi Mecmuası* 65,2

Karabulut, Bilal. (2007). "Uluslararası Yaptırımların Hukuksal Bir Analizi" *Uluslararası Hukuk ve Politika*, (12), 15-38.

Acer Yücel, Kaya, İbrahim. (2010). *Uluslararası hukuk: temel ders kitabı* (Vol. 48). International Strategic Research Organization (USAK).

Soyaltın, Dıgdem.(2020). "Uluslararası Ve Bölgesel Yolsuzlukla Mücadele Rejimlerinde Yaptırım Ve Sosyal Baskı: Karşılaştırmalı Bir Analiz." *Gaziantep University Journal Of Social Sciences* 19.1 : 61-77.

Şafak, Erdi. "Uluslararası Hukukta Yaptırım Kavramı Ve Devletler Açısından Bağlayıcılığı Meselesi." *Esam Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi* 2.2: 310-337.

Cameron, Iain. (2013). *EU Sanctions: Law and policy issues concerning restrictive measures*. Intersentia.

Eckes, Christina. (2014). EU restrictive measures against natural and legal persons: From counterterrorist to third country sanctions. *Common Market Law Review*, 51(3).

Dupont, P. E. (2012). "Countermeasures and collective security: the case of the EU sanctions against Iran". *Journal of Conflict & Security Law*, 17(3), 301-336.

Lukman, Rilvanu. (2000). "The Role of OPEC in the 21st Century". *World Energy*, 3(1), 38-41.

Amadeo, K. (2020). OPEC Oil Embargo, Its Causes, and the Effects of the Crisis: The Truth about the 1973 Arab Oil Crisis. *The Balance*.

Saatçi, Banu. "Kara Paranın Aklanmasının Önlenmesine İlişkin Uluslararası Girişimler." *Bankacılar Dergisi* 3.56 (1996): 3-7.

Grubu, MASAK-TBB Çalışma. "Suç Gelirlerinin Aklanması Ve Terörizmin Finansmanı İle Mücadelenin Önemi: Türk Bankacılık Sisteminde İyi Uygulama Kılavuzu." *Bankacılar Dergisi* 54 (2005).

Barbak, Ahmet. "Devletlerin Terörizmin Finansmanının Önlenmesi Politikalarının Oluşumu: Küresel Yönetişim ve Mali Eylem Görev Gücü Etkisi." *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 31.2 (2016): 147-177.

Şimşek, Galip Engin. "Uluslararası Hukuk Açısından Ekonomik Yaptırımlar ve ABD'nin Tek Taraflı Yaptırımlarının Kısa Bir Değerlendirilmesi." *İstanbul Hukuk Mecmuası* 78.4 (2020): 2049-2078.

Mohamad, Rahmat. (2015). Unilateral sanctions in International Law: a quest for legality. In *Economic Sanctions under International Law* (pp. 71-81). TMC Asser Press, The Hague.

White, Nigel D, Abass, Ademola. (2006). Countermeasures and sanctions. Oxford University Press (OUP).

Schröder, Meinhard. (1997). *Verantwortlichkeit, Völkerstrafrecht, Streitbeilegung und Sanktionen*. na

İnat, kemal, Duran-Burhanettin. (2019): İran Yaptırımları: Hukuksal Boyut, Bölgesel ve Küresel Yansımalar, Türkiye'ye Etkileri: SETA Kitapları, İstanbul.

Razavi, Seyyed Huseyn, Zeynaddini (2018). "ABD İkincil Yaptırımlarının Geri Dönüşününün İran Petrol ve Gaz Endüstrisi Üzerindeki Etkisi: Fırsatlar ve Tehditler", Enerji Hukuku Çalışmaları, Cilt 4, Sayı 1, İlkbahar ve Yaz

Ilieva, Jana, Dashtevski, Aleksandar, Kokotovic, Filip. (2018). "Economic Sanctions In International Law". *Utms Journal Of Economics*, 9(2).

Nader, Alireza, Scotten Ali G, Hoobler, James. (2017). *Iranian Domestic Challenges to the Joint Comprehensive Plan of Action*. RAND Corporation

Culvahouse Jr, Arthur B. "A practical guide to international sanctions law and lore: Mamas, don't let your children grow up to be sanctions lawyers." *Hous. J. Int'l L.* 32 (2009): 587.

Yalçinkaya Alaeddin, Tuğlu Derya (2021). "Economy Policy Of Iran Against Financial Sanctions". *Strategic Public Management Journal*, 7(14), 1-12

Ralby, I. (2018). Approaches to Piracy, Armed Robbery at Sea, and Other Maritime Crime in West and Central Africa. In *Militarised Responses to Transnational Organised Crime* (pp. 127-149). Palgrave Macmillan, Cham.

4-Çevrimiçi Kaynaklar

G7/8 Summits: Paris Summit, Economic Declaration, Paris, July 16, 1989, (Çevrimiçi)

<http://www.g8.utoronto.ca/summit/1989paris/communique/index.html>, 20 Nisan 2021.

Financial Action Task Force Mandate (2012-2020), Mandate Of The Financial Action Task Force (2012-2020), Washington, DC, 20 April 2012. (Çevrimiçi) <https://www.fatf.org/Media/Fatf/Documents/Final%20ofatf%20mandate%202012-2020.pdf>, 12.09.2021

Behnam Alipourvaghslou-*Yaptırımların Tipolojisi ve Uluslararası Hukukta Tek Taraflı
Yaptırımlar, İran Örneği*

Force, Financial Action Task. History of the FATF, (Çevrimiçi) :
<https://www.fatf-gafi.org/about/historyofthefatf> , 02.03.2020.